

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τῆς Μνήμης.

Ολίγον ἤθελας χρησιμότης εἰς τὸν ἀνθρώπον αἱ δυνάμεις τῆς αἰσθάνεσθαι καὶ σκέπτεσθαι, ἀνίσως παύονται αἱ προσβολαὶ τῆς ἀντικειμένων, ὅσα ἔμμελε καὶ γινώσκοντες ἰχνότων. Διὰ τὴν καθὼς ἤθελας σηκωθῆναι αἱ παρῆσαι προσβολαὶ, ἡ ψυχὴ ἤθελεν εἶναι ὁμοίως τεταμμένη εἰς εἴνα βαθυτάτον λήθαργον, καὶ καθὼς νέα προσβολὴ ἤθελεν εἶναι πάντοτε ὡς πρώτη.

Πλὴν ἔξω ἀπὸ τὰς δύο εἰρημίας δυνάμεις εἶναι ἀκόμη προβεβλημένης μετὰ μίαν τρίτην, ἡ ὁποία εἶναι ἐκείνη τῆς μεμνήσθαι, δυνάμις ὠφελιμοτάτη, διὰ μέσσω τῆς ὁποίας ἔξω ἀπὸ τὰς παρῆσας προσβολὰς γίνεται ἔξω τινὰ κύριος καὶ τῆς ἀπερασμύων.

Τὴν μνήμην τὴν ὠφελιμότητα εἰς τὴν Λογικὴν (Μέρ. Α'. Τμήμ. Α'. Κεφ. Α'. Ἀ'ρθρ. Γ'.) δυνάμιν, καθὼς ἡ ψυχὴ κατέχει, καὶ ἔξ ὑπαρχῆς ἔχει παρῆσας τὰς ιδέας καὶ ἐννοίας τῆς ἀπερασμύων πραγμάτων, καὶ τὰς ἀναγνωρίζει.

Τὸ νὰ κατέχη τὴν ιδέαν εἰς τὸν πράγματος ἀπόντος, εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ ὁ Λάκιος ὀνομάζει θεωρίαν· τὸ νὰ ἔχη ἐκ νέω παρῆσας τὰς ιδέας, ἡ ἐννοίας τῆς ἀπερασμύων πραγμάτων, χωρὶς αὐτὰ νὰ ἐνεργῶν ἤδη ἐπάνω εἰς τὰς αἰσθήσεις, ἡμεῖς τὸ ὀνομάσαμεν ἀνάμνησιν. Τὴν ἐνθύμησιν, ὅπερ κάμνει ἡ ψυχὴ, ὅταν ἐπανέρχεται μία προσβολὴ, ἡ μία ιδέα, ὅτι τὴν ἔλαβον ἤδη καὶ ἄλλω φορᾶν, τὴν ὀνομάσαμεν ἀναγνωρίσιν.

Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ διεδείξαμεν τὴν φαντασίαν καθὼς ὅτι αὐτὴ συνίσταται ὅχι μόνον εἰς τὸ ἀνακαλεῖν τὰς ιδέας τῆς ἀπερασμύων πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ

νά τὰς συμπλέκη διαφόρων καὶ τὴν ἀρέσκειάν της, καὶ
νά κάμη ἄπο αὐτὰς ἄλλας καινάς.

Καθ' οὖν ἄπο τῶν τὰ πράγματα, καὶ τῶν ὁ-
ποίων ἀκροθιγῶς ὠμιλήσαμεν εἰς τὴν Λογικίαν, θέ-
λομεν τὸ πραγματοῦθῃ πῶρα ἐνταῦθα πληρέστερα.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'.

Περὶ τῶν κατέχειν παρῶσας τὰς ἰδέας, ἔ-
μμοίας τῶν ἀντικειμένων ἔς ἀπόμωμ ἐ-
κείνων, ἢ περὶ Θεωρίας.

Ο ὅρος Θεωρία, ἔξω ἄπο τὴν ἡδὴ εἰρημύλω ἐν-
νοίαν, σημαίνει κοινότερον ἀκόμι καὶ τὸ νὰ θεωρῆ τινὰς
μὲ προσοχίαν εἰς τὸ πρᾶγμα ἀδρατιρῶντάς το καθ' ἑ-
κασον μέρος τῆ, εἰς τὸ ὁποῖον ἔθετε, καθὼς εἶπαμεν
ἠνωτέρω, ὁ Π. Μάκος τὴν σκέψιν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ
Λώκιος ἐφάρμωσε τῶτον τὸν ὅρον ἰδιαίτερον εἰς τὴν
ἐνέργειαν τῶν κατέχειν μερικὸν καιρὸν τὴν ἰδέαν ἐνὸς
ἀντικειμένου ἄπόντος, καὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν τὴν
παρεδέχθησαν οἱ Μεταφυσικοὶ, θέλομεν τὸν μεταχει-
ριῶθῃ καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα εἰς τὴν ἰδίαν σημασίαν.

Πρῶτον λοιπὸν ζητεῖται μὲ ποῖον τρόπον, ἀφ' ἧ ἰ-
δῶ, φέρ' εἰπεῖν, εἰς ἄ ῥόδον καὶ τὸ μυριῶ, καὶ ἔπειτα
τὸ ἀδρατιρῶ, ὅσα ἀπολεθεῖ ἢ ψυχὴ νὰ κατέχει πα-
ρῶσαν εἰς τὸν ἑαυτὸν της τὴν ἰδέαν τῶ χήματος, καὶ
τῶ χρώματος, καὶ τὴν ἐνοίαν τῆς ὀσμῆς;

Τῶτο δὲν ἔμπορεῖ βέβαια νὰ ἀπολεθεθῆσῃ ἀλλέως,
καὶ ἔπειδὴ ἢ ψυχὴ ὅσα ἀπολεθεῖ νὰ ἀδρατιρῆ εἰς τὰς
ἴνας τῶ ἐγκεφάλου ἐκείνου τὴν ἰδίαν κίνησιν, ὅπῃ
ἐπαρξάνησεν ἢ προσβολὴ τῶ ῥόδου. Διὰ τὴν ἢ ψυχὴ
ἐν ὄσῳ εἶναι ἰσώμω μὲ τὸ σῶμα, δὲν ἔχει, ὅσον
ἡμεῖς ἔμπορεῖμεν νὰ κείνωμεν, ἀντίληψιν ἢ αἴσθημα,
ἰδέαν ἢ ἐνοίαν, ὅπῃ νὰ μὴ εἶναι συζοφωμῆ μὲ

τῶ κίνησιν τῶ ἐγκεφάλῳ. Ἄν ἡ ψυχὴ ἠμπορῆσει τῶτο νὰ κάμῃ χωρὶς τῶ κίνησιν αὐτῶ, ἐδυνάτο νὰ σχηματίσῃ μυρίας ιδέας κατ' ἀρέσκειάν της, καὶ ἡθελλαν ἔχῃ καὶ οἱ τυφλοὶ τὰς ιδέας τῶ χρωμάτων, καὶ οἱ κωφοὶ τῶ ἤχων, τὸ ὁποῖον δεῦν ἰξόρομῳ νὰ ἀκολοθεῖ ποτε εἰς κανεία. Ἐπειτα ὅτι αἱ ιδέαι καὶ εἴσοιαι εἶναι πραγματικῶς σιωφοδύμῳ ἀπὸ τὰς κινήσεις τῶ ἰκῶν τῶ ἐγκεφάλῳ, τὸ συμπεραίνομῳ καὶ ἀπὸ τῶτο, ὅπῃ ὕστερα ἀπὸ μίαν διεξοδικῶ καὶ προσεκτικῶ μελέτῳ αἰθανόμεθα εἰς τὸν ἐγκέφαλον μίαν κέρασιν, μίαν ἔξαψιν, καὶ μερικαῖς φοραῖς εἴα ἀληθινὸν πόνον, τὸ ὁποῖον δεῦν ἡθελλαν ἀκολοθεῖ, ἀνίσσας ὁ ἐγκέφαλος εἰς τὸν καιρὸν τῆς μελέτης ἔμῳ ἀκίνητες.

Περί τῶ ἔσπε ὅμως, καθ' ὃν ἡ ψυχὴ ἔξακολοθεῖ νὰ ἔλατῃ εἰς τὸν ἐγκέφαλον τῶ κίνησιν, ὅπῃ προσερεῖται ἀπὸ τῶ προσβολῶ τῶ ἀντικειμῶ, εἶναι ἀνώφελές νὰ ζητήσωμῳ· ἐπειδὴ εἶδομῳ ἡδη εἰς τὰ προηγέμῳ, ὅτι ὁ ἔσπος καθ' ὃν τὸ σῶμα ἐνεργεῖ ἐπάνω εἰς τῶ ψυχῶ, καὶ αὐτὴ εἰς ἐκεῖνο, εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὰς ἐδικάς μας πειωρισμῶς γνώσεις.

Ἄλλ' ἠμπορεῖ τινὰς νὰ ἔξετάσῃ ἔλα ποίαν αἰτίαν τῶ χήματος καὶ χῶματος τῶ ῥόδου ἔξακολοθεῖμῳ νὰ ἔχωμῳ παρῆσαν τῶ εἰκόνα, καὶ τῆς ὀσμῆς δεῦν ἔχομῳ κάμμίαν εἰκόνα;

Ὅπότεν βλέπωμῳ εἴα ῥόδον, κάθε φύλλον τῶ, μάλισα κάθε μέρος τῶ κάθε φύλλου, κάμνει εἰς ἡμῶς τῶ προσβολῶ τῶ ξεχωριστῶ, ἐπειδὴ κάθε ἀκτῖνα τῶ φωτός, ὅπῃ ἀντανακλάται ἀπὸ ἐκεῖνο, πηγαίνει καὶ πλήττει εἴα ἔλαφορον σημεῖον τῶ δικτυοειδῶς χιτῶος, ἐπάνω εἰς αὐτὸν ἐντυπώνεται μία μικρὴ μῶ εἰκόνα, ὁμοία ὅμως καὶ πάντα καὶ εἰς τὸ χῶμα καὶ εἰς τὸ χήμα μετ' ὁ ῥόδον, ὅπῃ εἶναι ἔξω ἀπὸ ἡμῶς. Εἶναι πιθανὸν, ὅτι ὅσα εἶναι τὰ σημεῖα τῶ δικτυοειδῶς, ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον ἐντυπώνεται αὐτὴ ἡ εἰκόνα, ἄλλαι τόσαι εἶναι αἱ ἴνες τῶ ἐγκεφάλῳ, ἀπῶ

πῶς λαμβάνει τὴν κίνησιν· καὶ ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ ἔχει τὴν κάθε μέρας τὴν ῥόδον τὴν προσβολὴν ξεχωριστῶς, πρέπει νὰ εἰπῆμεν ὅτι αἰσθάνεται ξεχωριστὰ τὴν κίνησιν τῆς κάθε μιᾶς ἰνός. Ἀφ' ἧς ἀποκρυφθῆ τὸ ῥόδον, ἀίσιως ἡ ψυχὴ θέλει νὰ ὀξακολουθῆ διὰ νὰ τὸ θεωρῆ, πρέπει νὰ ἀνατρίῃ εἰς αὐτὰς τὰς ἰνας τὴν κίνησιν, ὅπως ἐπροξένησε τὸ ῥόδον ὅταν ἦτον παρόν. Ἰδὲ λοιπὸν διὰ ποίαν αἰτίαν ὀξακολουθεῖ νὰ ἔχη παρῶσαν τὴν εἰκόνα κάθε μέρας τῆς ῥόδου τὸσον εἰς τὸ χῆμα, ὅσον εἰς τὸ χῶμα.

Ὅσον διὰ τὴν ὀσμὴν, ὅποταν ὀσφραϊνόμεθα εἷνα ῥόδον, εἶναι βέβαιον ὅτι τὰ ὀσμωφόρα μόρια, ὅπως ἀγαίνων ἀπὸ αὐτὸ, εἶναι πολλὰ, καὶ ὅτι πρέπει νὰ πλήττουν καὶ αὐτὰ διάφορα μέρη τῆς ὀσφρητικῶν νεύρων, ὅπως διασκεδάζονται μέσα εἰς τὰς κοιλότητας τῆς μυκτῆρων, καὶ εἶναι πιθανόν, ὅτι καὶ τότε κινεῖται ἄλλαι πόσαι ἰνες τῆς ἐγκεφαλῆς· ὅμως ἡ ψυχὴ εἰς τὴν ὀσμὴν δὲν εἶναι συνηθισμένη νὰ διακρίνη, καθὼς εἰς τὸ χῶμα, τὴν προσβολὴν, ὅπως προέρχεται ἀπὸ εἷνα τὰδε μέρος τῆς ῥόδου, ἀπὸ ἐκεῖναι ὅπως προέρχεται ἀπὸ εἷνα ἄλλο, καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ὀσμῆς γίνεται ὅλον ὅμως, καὶ ὡς αὐτὸ εἰς εἷνα μόνον σημεῖον. Διὰ τῆτο, καθὼς εἷνα μόνον σημεῖον δὲν συγκροτεῖ εἰκόνα, ἔγω δὲν ἠμπορεῖ ἡ ψυχὴ νὰ ἔχη καμμίαν εἰκόνα τῆς ὀσμῆς.

Τί ἀκολουθεῖ λοιπὸν; Ἀφ' ἧς ἀπομακρυφθῆ τὸ ῥόδον ἀίσιως ἡ ψυχὴ θέλει νὰ ὀξακολουθήσῃ διὰ νὰ θεωρῆ τὴν ὀσμὴν, κρατεῖ παρῶσαν τὴν εἰκόνα τῆς χήματος, καὶ τῆς χῶματος τῆς ῥόδου, ἀδρασταίνει εἰς ἑαυτῶν τὴν εἰκόνα τῆς ἐργασίας τῆς ὀσφρανθῆσαι, καὶ εἰς αὐτὰς τὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀνήκουν καθόλου εἰς τὴν ὀσφρησιν, εἶναι βλάστησις ἢ μνήμη τῆς ὅτι ἐδοκίμασεν εἷνα κάποιον αἶσθημα, ὅταν τὸ ὀσφραῖθῃ. Καὶ ἀίσιως ἐμυρίθῃκε προτιότερα εἷνα γάρωφαλον, καὶ ὑπεραξιατάφυλλον, θέλει ἐνθυμηθῆ ἀκόμη ὅτι ἐδοκίμασεν ἀπὸ ἐκεῖνο καὶ ἀπὸ τῆτο εἷνα

διαφορετικὸν αἰσθημα, καὶ ὑπερομοίωσις εἰς τέτλι τλι
 θεωρίαν, καὶ συγκρίνωτας τὰ δύο αἰσθήματα, θέλει
 τῆ φωνῆ ἴσως καὶ ὅτι αἰσθάνθηκε πάλιν κάτιτι ὅσον
 τὸ εὖρος, τόσον καὶ τὸ ἄλλο· εἰκόνα ὅμως ἀληθινῶ ἀ-
 πό αὐτὰ δὲν ἠμπορεῖ ποτε νὰ ἔχη· ὅθεν ἀντὶ τῆς
 ιδέας, ἡ ὁποία σημαίνει κυρίως εἰκόνα, καὶ δὲν ἀνή-
 κει εἰς τλι ὁδμῶ, μεταχειρίζομενοι τλι εἴνοιαν,
 λέγομεν, ὅτι ἡ ψυχὴ θεωρῶντας μίαν ὁδμῶ ἀπε-
 ρασμῶν, δὲν λαμβάνει ιδέαν, ἀλλὰ εἴνοιαν αὐτῆς
 τῆς ὁδμῆς.

Τὸ ἴδιον εἶναι καὶ εἰς τὰς χυμὰς, καὶ εἰς τὸ ψύχος,
 καὶ τὸ θάλπος, τὰ ἀντικείμενα τῆς ἀφῆς, καὶ ἐν γένει
 εἰς τὴν ἰσοτιμῶ, καὶ ἀληθοῦτα, ὅτι δηλαδὴ καὶ αὐτὰ μὲ
 τὸ νὰ μὴ πῶσαινε καμμίαν ἐξωτερικῶ πῶσαι-
 σασιν, ἀλλὰ διεγείρουν μόνον μίαν ἐσωτερικῶ ἀλ-
 λοίωσιν ἀρεσῶ, ἢ δυσάρεσον ὁπόταν ἐνεργῶν πραγ-
 ματικῶς ἐπάνω εἰς τὰς αἰσθήσεις, δὲν προσφέρου
 μήτε αὐτὰ καμμίαν εἰκόνα, ὁπόταν παύση ἡ ἐνέρ-
 γειά τας.

Ὅσον δια τὰς ἡχας, τὸ πῶγμα εἶναι ὀλίγον δια-
 φορετικόν. Ἀκέωντας τὸν ἡχον μιᾶς καμπάνας, δο-
 κимάζω εἰς τὸν ἑαυτὸν με εἴνα αἰσθημα, ὅμως εἰς τὸν
 ἴδιον καιρὸν θεωρῶ καὶ τὸν ἡχον ὡς ἐκτεταμῶν ἐπά-
 νω εἰς ὄλλω τλι καμπάναν, καὶ ἔτω χηματίζω μίαν
 ἐξωτερικῶ πῶσαισιν. Αὐτλι τλι πῶσαισιν τλι
 χηματίζω πολὺ πῶσαισιν ὅταν ἀκέω πολλὰς ἡ-
 χας ὁμοχόνας, ἢ ἀλληλοδιαδόχας, τὰς ὁποίας τὰς
 διατέλλω καθαρά, καὶ τὰς θεωρῶ ὡς ὑφισταμῶν χω-
 ριστὰ ἀπ' ἀλλήλων ἐπάνω εἰς τὰ σώματα, ἀπὸ τὰ
 ὁποία μοὶ προέρχονται. Ἀφ' ἑ αὐτοὶ παύσαν, ἐγὼ
 ἀπολαθῶ μ' ὅλον τῆτο νὰ ἔχω παρῶσαν αὐτλι τλι
 πῶσαισιν, καὶ τὰς ἐξωτερικὰς εἰκόνας. Καὶ δια τῆτο
 καθὼς τῆς ἐνεσῶτων ἡχων ἔχομεν καὶ αἰσθήματα δια
 τλι ἐξ αὐτῆς προσγνωμῶν ἡμῖν ἐσωτερικῶ ἀλ-
 λοίωσιν, καὶ ἀντιλήψεις δια τλι ἐξωτερικῶ πῶσαι-
 σιν, ὅπῃ μᾶς προσφέρου· ἔτω καὶ τῆς ἡχων τῆς φυ-
 λατῶ

λαττομένων δε μέσα πῆς θεωρίας ἔχοντο ἐν ταύτῃ
 καὶ ἐννοίας δε τῶν ἐσωτερικῶν ἀλλοιώσεων, ὅπως μᾶς
 προσέρχων, καὶ ιδέας δε τῶν ἐξωτερικῶν ἀδράσασιν,
 ὅπως μᾶς προσφέρων.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ἐπὶ πῆς ἀφῆς, καθὼς εἰς
 τὰς παρέσας προσβολὰς ἔχοντο καὶ αἰσθήματα καὶ ἀν-
 τιλήψεις· αἰσθήματα μὲν δε τὰς ἡδονικὰς, ἢ ἀλγει-
 νὰς ἀλλοιώσεις, ὅπως μᾶς προσέρχεται τὸ θερμὸν, καὶ τὸ
 ψυχρὸν, τὸ σκληρὸν, καὶ τὸ μαλακὸν, τὸ ξηρὸν, καὶ
 τὸ ὑγρὸν, τὸ ἀπαλὸν, καὶ τὸ ἄσχυρὸν, τὸ ἀνώμαλον, καὶ
 τὸ λειπὸν κτ. ἀντιλήψεις δὲ δε τῶν ἀδράσασιν, ὅπως
 λαμβάνοντο ἀπὸ αὐτὰ πῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς χήματος
 τῆς σωματίων· ἔπο καὶ ἀφ' ἑὸν μακρυνθῆ τὸ ἀντικεί-
 μενον, ἀπὸ τὰς προσβολὰς, ὅπως ἐλάβοντο ἀπὸ αὐ-
 τῶν δε μέσα πῆς ἀφῆς, μᾶς μὲν ἢ αἱ ιδέαι, ἢ αἱ
 ἐννοιαί, καὶ τῶν θεωρίαν ὅπως ἀκολουθήσωμεν νὰ κά-
 μωμεν ἢ τῆς ἀλλοιώσεων, ἢ τῆς ἀδράσεων, ὅπως
 μᾶς ἐπροξένησαν.

Παρατηρητέον ὅμως πρῶτον, ὅτι αἱ ιδέαι καὶ αἱ ἐν-
 νοιαί τόσον πλεοναστότερον καὶ ἐπιπλοώτερον διαφυλάττον-
 ται, ὅσον πλεοναστότερον προσοχίῳ δώσωμεν εἰς τὰς
 προσβολὰς, ὅπως περιηγήθησαν εἰς αὐτάς· δε τί ἀ-
 νίσως τινὰς διαβάση τέσσαρας ἢ ἕξ σίχας μὲ προσ-
 σοχίῳ, θέλει ἢ μπορέσει νὰ τῆς ἀπαγγείλη μὲ τῶν
 τάξιν τῆς· ἀνίσως ὅμως τῆς ἀναγνώσῃ χωρὶς προσο-
 χίῳ, μὴ βίας θέλει ἢ μπορέσει νὰ ἐνθυμηθῆ μερι-
 κὰς λέξεις. Καὶ ὁ λόγος εἶναι πρόδηλος. Διὰ τί μὲ
 τὸ νὰ κάμνη ἢ προσοχή, καθὼς εἶπαμεν ἀνωτέρω,
 τῶν προσβολῶν ζωηροτέραν, καὶ ἐπομύως καὶ τὴν κίνη-
 σιν εἰς τὰς ἴνας τῆς ἐγκεφάλου μεγαλητέραν, εἶναι φυ-
 σικόν, ὅτι ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ τῶν διαφυλάττη καὶ
 ἐπιπλοώτερα καὶ πλεοναστότερον καιρόν.

Δεύτερον σημειοτέον, ὅτι πολλὰ ἐπιπλοώτερα ἢ μπο-
 ρῶμεν νὰ κατέχωμεν τὰς ιδέας δε τὰς ἐννοίας.
 Γνωσκί ποῖος δὲν ἰξούρει, ὅτι ἀφ' ἑὸν μακρυνθῆ
 τὸ βιαντάφυλλον, ἢ εἰκόνα τῆς χήματος καὶ τῆς χρώμα-

τος μᾶς μῦει ἐντετυπωμένη πολλότατον καιρὸν, ἢ ὅσμη ὁμως τῆναντίον ἀφανίζεται δὲ θυς, ἢ δὲν μᾶς μῦει ὡδὰ εἷνα ἴχνος ἀφανέσατον. Τῆτο κρέματα ἄπο τῆν ἁφοραν, ὅπῃ εἶναι εἰς τῆν ἰδίαν φύσιν τῆς ἔξωτερικῆς ὡδασάσεως, καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἀλλοιώσεως. Παρατηρῶντας τὸ χῆμα καὶ χῶμα τῆς ξιανταφύλλου, μεταβιβάζω τῆν προσοχὴν ἄπο εἷνα σημείον εἰς ἄλλο, καὶ χηματίζω τόσας ζωπράς ὡδασάσεις, ὅσα εἶναι τὰ σημεία, ὅπῃ θεωρῶ εἰς αὐτό. Ἀφ' ἑ ἀρθῆ ἐκ μέσσε λοιπὸν τὸ ξιαντάφυλλον, ἔξακολουθῶντας νὰ σοχάζωμαι τῆν εἰκόνα τε, ὅδν σοχάζομαι μόνον μίαν παράσασιν, ἀλλὰ διέρχομαι ὅπι ξοχάδω με τῆν προσοχὴν εἰς ὅλα τὰ ἁκεκεμμένα σημεία, τῆν ὁποίων μοὶ μῦει ἢ προσβολή· καὶ αὐτὴ ἢ πολλαπλότις τῆν ὡδασάσεων, ὅπῃ ἀκολουθῶ νὰ ἔχω, με ἁπτερεὶ σαφῆ τῆν παράσασιν, ἢ ὀλόκληρον τῆν ιδέαν. Εἰς τῆν ὅσμῆν ὁμως τῆναντίον, δὲν ἁσέλω ἔκτασιν, δὲν ἁκεῖνω προσβολὰς πολλαπλασίους ὁμοχόνους, ἀλλὰ ἢ προσβολὴ καταντᾶ εἰς εἷνα μόνον σημείον· ὅδεν εἶναι προφανέσατον, ὅτι αὐτὴ ἢ προσβολὴ πρέπει νὰ ἔξαιφθῆ πολλα ὀγλιγωρώτερα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἔδραρκῆσε παρομοίως, πρέπει νὰ αἰθαύωμαι με ὀλιγωτέρων σφοδρότητα τῆν κίνησιν εἰς μόνους σημείους, παρὰ ἐκείνῶν ὅλων ὅμῃ τῆν σημείων μιᾶς ὡδασάσεως.

Κοντὰ εἰς τῆν εἰρημνῆν αἰτίαν τῆς ταχείας ἔξαιφθεως τῆν ἐννοιῶν, εἶναι καὶ ἄλλη μία. Ἡ ψυχὴ δοκιμάζει μεγαλώτατον κόπον νὰ κρατῆται προσηλωμένη πολυὺν καιρὸν εἰς εἷνα καὶ τὸ αὐτὸ σημείον· λοιπὸν χρειάζεται μία μεγαλωτάτη σπυδὴ ἁρὰ νὰ ἔξακολουθήσῃ νὰ θεωρῆ μίαν ἀλλοίωσιν, σπυδὴ τῆν ὁποίαν αὐτὴ συνηθίζει ὡς ὅπι τὸ πλεῖστον νὰ ἁπαποιῆται. Ἐξ ἐναντίας εἰς τὸ νὰ ἔξακολουθήσῃ νὰ θεωρῆ μίαν παράσασιν, ἀπαιτεῖται πολλα ὀλιγωτέρα σπυδὴ· ἐπειδὴ μεταβιβάζει ἐκ ἁδοχῆς καὶ ἀμοιβαδὸν τῆν προσοχὴν τῆς ἄπο εἷνα σημείον εἰς ἄλλο, τὸ

τὸ ὁποῖον τὸ κάμνει μὲν ὀξυτέρων προθυμίαν, καὶ μὲν ὀλιγώτερον κόπον (1).

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Περὶ τῆς ἀναθεωρεῖν τὰς ἀνακαμισμασίας προσβολάς, ἢ περὶ Α' μαγνώσεως.

Αναγνώσεις εἶναι ἐκείνη ἢ ἐνέργεια, καθ' ἣν ἡ ψυχὴ, ὅταν ἀνακαμισθῆ κάμμία προσβολή, ὅχι μόνον γνωρίζει αὐτῷ τῷ προσβολῷ, ἀλλὰ γνωρίζει ἀκόμη ὅτι τῷ ἔλαβε καὶ ἄλλω φορά.

Τῆτο τὸ πρᾶγμα οἱ ὀξυτέροι Μεταφυσικοὶ δευτέρον ἠμπόρεσαν νὰ τὸ ἐξηγήσων. Ὁ Συγγραφεὺς τῆς Δοκιμῆς τῆς Ψυχολογίας παχίζει νὰ τῆ δώσῃ μίαν ἐξηγήσιν μηχανικῶν. Διὰ νὰ καταλάβωμεν, λέγει, ὅτι ἡ ἀνάμνησις (μὲν τὸ ὁποῖον ὄνομα ἐνοεῖ ἐκεῖνο, ὅπῃ ἡμεῖς ὀνομάζομεν ἀναγνώσειν) ἠμπορεῖ νὰ ἐξηγηθῆ μὲν ἔσῃ μηχανικόν, φθαίνει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ προσβολή, ὅπῃ ἐγένον ἐἰς τῷ ψυχῷ ἀπὸ τὰς ἴνας, ὅπῃ ἐκινήθησαν καὶ πρῶτον, δευτέρον εἶναι ἀκριβῶς ἐκείνη ἢ ἰδίᾳ, ὅπῃ κάμνειν ὁπόταν κινήθων μὲν πῦν ἰδίον ἔσῃ δειτέραν ἢ τρίτῳ ἢ τετάρτῳ φορά. Ἡ αἰθεσις λοιπὸν ὅπῃ προξενεῖ αὐτῇ ἡ διαφορὰ τῆς προσβολῆς, εἶναι ἡ ἀνάμνησις.

Αὐτὴ ὅμως ἡ ὑπόθεσις κοντὰ ὅπῃ εἶναι χωρὶς θεμέλιον, φθέρχει φανερά καὶ τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι ἐπειδὴ δευτέρον νὰ αἰθανθῆ ἡ ψυχὴ τῷ διαφορᾷ τῶν δύο προσβολῶν, ἐπρεπεῖν εἰς τῷ δειτέραν φορά νὰ ὀξυ-

(1) Καὶ ὁ Α' ββᾶ Κενδυλλιακ σοχάζεται τῷ ἔκτασιν ὡς βάσιν ὅλων τῶν ἰδεῶν, ὅθεν γίνεται ἡ μνήμη. Πραγματεία περὶ Αἰθεσιμάτων. Μέρ. Β'. Κεφ. 9.

ἐνθυμῆται ἀκρίβως τὸν τρόπον, καθ' ὃν διετέθη τὴν πρώτην, καὶ νὰ γνωρίζῃ καθαρὰ ἐκείνῳ τὴν πρώτην προσβολῇ· ὅπερ ὅτι νὰ χειάζεται ἀναγνώρισιν δὲ νὰ κάμῃ ἀναγνώρισιν.

Ὡς τὸσον δὲ εἶναι δύσκολον νὰ ἐξηγηθῇ τὸ πρᾶγμα καὶ χωρὶς νὰ καταφύγωμεν εἰς κανένα μηχανισμόν. Ὅποτεν ἀπαντῶμεν κανένα ἀνθρώπον, ὅπερ ἴδομεν ἄλλαις φοραῖς, συμβαίνει πολλάκις νὰ μὴ ἠμπορέωμεν καὶ πρῶτον νὰ τὸν γνωρίσωμεν, ἐν ὅσῳ δὲ μᾶς ἔλθῃ, ἢ δὲ μᾶς ὑποβάλῃ ἄλλοι τὰ πεισαστικά τε καιρῶ, τῶ τόπῳ, τῆς συλλαστροφῆς κτ., εἰς τὰ ὅποια τὸν ἴδομεν. Λοιπὸν ἐν ὅσῳ ἢ ὅψις τε δὲ μᾶς διεγείρει κάμμίαν ιδέαν, μὲ ὅλον ὅπερ ἠθέλωμεν τὴν ἰδίαν χιλιάκις, εἰς ἡμᾶς εἶναι τὸ ἴδιον καθὼς τὴν πρώτην, καὶ μὴτε γνωρίζομεν ὅτι τὸν ἴδομεν ἄλλῳ φορᾷ προτίτερα. Ἀφ' ἧ ὅμως μᾶς ἔλθῃ αἱ πεισάσεις τε καιρῶ, τῶ τόπῳ κτ. γνωρίζομεν ὅτι τὸν ἴδομεν καὶ ἄλλῳ φορᾷ· ἐπειδὴ δὲ εἰσοκομεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μᾶς ἔτι εἰπεῖν διπλῶ τὴν εἰκόνα τε· μίαν ἰωμύῳ μὲ τὴν ἄλυσον τῆς πεισάσεων τῆς ἄλλων παρόντων ἀντικειμένων, ὅπερ τῶρα εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς αὐτὸν προσγίνονται, καὶ ἄλλῳ ἰωμύῳ μὲ τὴν ἄλυσον τῆς ιδεῶν, ὅπερ διεγείρονται εἰς ἡμᾶς τῶ τόπῳ, τῶ καιρῶ, καὶ τῆς ἄλλων πεισάσεων, εἰς τὰς ὅποιας τὸν ἴδομεν τὴν πρώτην φορᾷ. Αὕτη ἡ διπλῆ εἰκόνα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν αὕτη ἡ ιδέα, ὅπερ ἔχομεν αὐτῆς, ἔξω ἀπὸ τὴν παρεῖσαν παράστασιν τε, μᾶς κάμνει νὰ θεωρῶμεν τὸ ἴδιον ἀντικείμενον διττῶς, καὶ ὡς παρὸν, καὶ ὡς ἀπόν· καὶ ἔτι νὰ ἔχομεν σιμείδησιν πῶς τὸν ἴδομεν καὶ ἄλλαις φοραῖς. Καὶ ἀν' αἱ ἄλυστοι τῆς ιδεῶν τῆς ἀπερχομένων πεισάσεων, ὅπερ ἡ παρσία τε μᾶς ἐπιβεβαιοῖ, εἶναι δύο, ἐνθυμέμεθα ὅτι τὸν ἴδομεν δύο φοραῖς· ἀν' αἱ ἄλυστοι εἶναι ἑεῖς, ἐνθυμέμεθα, ὅτι τὸν ἴδομεν ἑεῖς φοραῖς· εἰ δὲ καὶ δὲ εἶναι κάμμία, δὲ ἔχομεν μὴτε ἀνάμνησιν, μὴτε ἀναγνώρισιν κάμμίαν αὐτῆς τῶ ἀνθρώπῳ.

Από τὸτο φαίνεται ὅτι ἡ ἀναγνώσεις δὲν εἶναι ἄλλο, παρά εἷς ἀποτελεσμα τῆς ἀναμνήσεως καὶ τὴν εἴνοιαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἐκλαμβάνομεν τὸτον τὸν ὄρον, ὃ ἔστι τῆς ἀνακαινίσεως, ὅπῃ δὲ μὲς εἰς ἀντικειμὲν παρόντος γίνεται εἰς ἡμᾶς τῶν ιδεῶν τῶν ἄλλων ἀντικειμῶν, ὅπῃ ἄλλοτε μὲν ἦτον παρὸν εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς ἐκεῖνον, τῶρα ὅμως δὲν εἶναι.

Εἰδὼ ὅμως πρέπει νὰ σημειώσωμεν δύο περὶ τὰς σεις· ἡ μία εἶναι ὅποτεν τὸ ἀντικείμενον μᾶς γίνεσθαι σιωπῆδες· εἰς τὴν ὁποίαν δὲν μᾶς διεγείρεται πλέον καμμία ἄλλυος ιδεῶν προσδιωρισμένη, ἀλλὰ τὴν ἀντίον ἔχομεν μίαν ἀνάμνησιν ταχεῖαν καὶ καθ' ἑξιν δὲ νὰ εἰπῶ ἔτι τῶν εὐφρόνων περὶ τὰς σεις, εἰς τὰς ὁποίας τὸ ἴδιον καὶ ἡ ἀναγνώσεις γίνεται καὶ αὐτὴ καθ' ἑξιν, καὶ προχειροτάτη.

Ἡ ἄλλη εἶναι, ὅποτεν ἔχομεν μίαν ἀναγνώσιν ἀβέβαιον καὶ ἀσαφῆ. Διὰ τί συμβαίνει πολλάκις ὅπῃ βλέπωντας εἷς ἀνδρῶν νὰ μύωμεν ἀμφίβολοι, καὶ νὰ μᾶς φαίνεται πῶς τὸν ἴδιον ἄλλω φεραῖ, ὅμως νὰ μὲν ἠμπορῶμεν νὰ βεβαιωθῶμεν περὶ τῆς, εἰ ἔτις ἔχει. Τὸτο κρέμαται ἀπὸ μίαν υφειμῶν κίνησιν, ὅπῃ ἡ νεωστὶ κινήσεισα ἵνα τῆ ἐγκεφαλῆ μεταδίδει εἰς τὰς ἄλλας, ὅπῃ μαζὶ μὲ αὐτὴν ἄλλω φεραῖ ἐκινήθησαν, ὅμως τόσο μικρὰν, ὅπῃ δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐξυπνίση καμμίαν ιδεῶν ἀκριβῆ. Εἶναι ὅμως πρόδηλον, ὅτι καὶ εἰς τῆν τὴν περὶ τὰς σεις, ἐκείνη ἡ ἀρχὴ τῆς ἀμυδρᾶς ἀναγνωρίσεως, ὅπῃ ἔχομεν, προέρχεται ἀπὸ ἐκεῖνο, ὅπῃ ἐκτὸς τῆς προσβολῆς τῆ παρόντος ἀντικειμῶν αἰθανόμεθα εἰς τὴν λογῆς μας, καὶ κάτι ἄλλο περὶ τὰς σεις. Ἐπειδὴ ὑπίσως ἐπιδιώξομεν αὐτὴν τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἰχυροποιήσωμεν μὲ τὴν προσοχὴν, φθάνομεν πολλάκις νὰ δὲγάλωμεν ἀπὸ αὐτὴν καμμίαν ιδεῶν, ἡ ὁποία εἴπεται εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐξυπνίση ὅλας τὰς ἄλλας· καθὼς συμβαίνει εἰς τὰς πυροτεχνίας, εἰς τὰς ὁποίας εἷς μικρὸς σπινθὴρ ἀνάπτει ὅλην τὴν μηχανὴν.

Τὸ ὄνομα, ἢ κἀνσῶν ἄλλο μικρὸν σημεῖον πολλάκις εἶναι ἰκανὸν νὰ διαχύσῃ φῶς εἰς ὅλον τὸ ὑπόλοιπον. Πολλάκις φοραῖς ὅμως μὲ ὅλον ὅπῃ βαίνωμεν ὅλα τὰ δυνατά μας, δὲν μᾶς ξεκαθαρίζεται κἀμμία ἰδέα, καὶ τότε ἡ ἀμφιβολία μᾶς μῦει ὀλόκληρος, καὶ ἐπομῶς ἡ ἀνάμνησις, καθὼς καὶ ἡ ἀναγνώρισις μῦει ἀμυδρά καὶ ἀβέβαιος καθὼς προτιότερα.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ'.

Περὶ τῶν ἔχειν ἐν μέσ παρῶσας τὰς ἐμ-
ροίας καὶ τὰς ἰδέας, ἢ περὶ Ἀμαμνή-
σεως.

Οσον εὐκόλον εἶναι νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἀναγνώρισις, τὸσον δύσκολον εἶναι νὰ δώσῃ τινὰς λόγον τῆς ἀναμνήσεως, τῷτ' ἔστι τῷ ἔργῳ καθ' ὃν ἀνακαινίζονται αἱ εἰρήνοια καὶ ἰδέαι τῶν ἀπερασμύων πραγμάτων, χωρὶς αὐτὰ νὰ ἐνεργήσῃ ἐκ νέου ἐπάνω εἰς τὰς αἰδήσεις.

Ἡμεῖς ἐδῶ βεβαιότατα δὲν θέλομεν ἐνθυμηθῇ μήτε τὰ κελλάκια τῶ ἐγκεφάλου, εἰς τὰ ὅποια πηγαίνου καὶ ἐμβαίνου αἱ ἰδέαι, καὶ ἀπὸ τὰ ὅποια διαγίνου πάλιν ὅποταν χρειάζου, μήτε τὰ σημεῖα, ἢ τὰς χαρακτῆρας, καθ' ἃς ἐκεῖ ἐντυπώνονται, καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἔχει ἡ ψυχὴ νὰ ξαναδιαβάσῃ ὅποταν θελήσῃ, μήτε τὰ αὐλάκια, καὶ τὰς πτυχὰς (διπλωματιαῖς), ὅπῃ γίνονται εἰς τὸν ἐγκέφαλον, εἰς τὰς ὁποίας διατηροῦνται, μήτε ἄλλας τέτοιας πλασματώδεις ὑποθέσεις, μὲ τὰς ὁποίας διῆχθεισῶν μερικοὶ νὰ διασαφήσῃ τὸ μυστήριον τῆς ἀναμνήσεως.

Ὁ Ἀββᾶ Κονδυλιακ εἰς τὸ πρῶτον τῆς ἀρχῆς τῶ ἀνθρωπίνων γνώσεων Δοκίμιόν τε λέγει ἀπλῶς, ὅτι αἱ ἰδέαι συνδέονται ἢ μία μὲ τὴν ἄλλην μὲ ἕνα ἄρρητον, καὶ μὲ ἕνα ἄρρητον ἐγείρει ἢ μία τὴν ἄλλην.